

μέναις Μοναίς¹, καὶ ταῦτα ὑπὸ ἱερέων ἢ μοναχῶν διευθυνόμενα, χρωμένων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς βίβλοις². Ταῦτα δὲ βαθμηδὸν ὑπὸ τῶν νέων ἐπὶ τὸ τελειότερον μεμορφωμένων διδασκάλων, ἰδίως ἀπὸ τῆς ΙΖ' Ἐκατ. ὑπερμεσουσίης, ἔλαβον ἄλλην μορφήν, ἐγένοντο κατὰ τὴν φράσιν Ἀλ. τοῦ Ἑλλάδιου *Γυμνάσια*³, τὰ δὲ ὑπάρχοντα ἐπολλαπλασιάζοντο· διότι διὰ τῆς φιλογενοῦς καὶ ἔντως πατρικῆς διδασκαλίας τῶν καὶ τῆς μεταδόσεως ὑψηλοτέρων ἐξ Εὐρώπης μετοχτετευομένων γνώσεων ἐγένετο μείζων διοικητικὴ κίνησις εἰς τὸ ἔθνος· οἱ μαθηταὶ τῶν μεγάλων διδασκάλων ἐγένοντο διδάσκαλοι τῶν μικροτέρων πόλεων, κωμῶν καὶ χωρίων, οὕτω δὲ ἀπὸ τῶν μειζόνων ὡς ἀπὸ κέντρων τὰ φῶτα διεδίδοντο ἀκτινηδόν, τὸ δ' ἔθνος βαθμηδὸν ἐμορφοῦτο καὶ ἠσθάνετο ὑψηλότερα. Ἐκ τῶν φυτωρίων τούτων ἐξήρχοντο ὄπως οὖν ἀκτινῆς τινες ἀμυδραὶ, λόγιοι δέ τινες ἐν ταῖς πόλεσι⁴, οἱ εὐπορώτεροι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, (διότι ἡ παιδεία ἦν χρῆμα τῶν σπανίων καὶ μόλις τοῖς εὐποροῦσι προσιτῆ,) ἀποδεικνύουσι, ὅτι οὐδαμοῦ καὶ οὐδέποτε κατὰ τὸ δυνατόν ἐγκατελείφθη τέλεον τῶν γραμμάτων ἢ καλλιέργεια.

Αὐτίκα δὴ κατὰ μὲν τὴν *Ἀθριανοῦπολιν* ἑκατὸν ἔτη μετὰ τὴν

tur. Turcograec. σελ. 205. Καὶ « Ex Gerlachio cognovi plerisque grecorum templis, in singulis civitatibus, scholas puerorum adjunctas esse, in quibus nullae sunt classes, nec diversae lectiones, sed unicus praeceptor pueros in Psalterio, Horologio, Acoluthiis, aliisque libris, quorum in Ecclesiis usus sit, instituens. » Turcograec. σελ. 246.

(1) Ε. Καστόρχη περὶ τῆς ἐν Δημητσάνῃ Σχολῆς σελ. γ'.

(2) Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 40.

(3) A. Helladii Status praesens etc. 60. « In Gymnasiis, que jam (1744) dei gratia in omnibus civitatibus Graeciae mediocriter florent... »

(4) Δὲν ἔλειπον βεβαίως ἑκασταχοῦ ἄνδρες ὅπως οὖν γινώσκουσιν ἔχοντες. Θεοδόσιος ὁ Ζυγομαλάς τῷ Κρουσίῳ ἐπιστέλλων περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν λογιῶν ἐρωτῶντι, ἔλεγε: (ἐννοεῖται ὡν ἐμέμνητο) « Ἐν Κωνσταντινουπόλει (1597) εἰσὶ μαθηταὶ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς ὡσεὶ δέκα· ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἄλλοις τόποις ἕτεροι δέκα ἢ καὶ πλεον. Εἰσὶ Θεοφάνους μαθηταὶ ἱερομόναχοι, μοναχοὶ 30. Εἰσὶν Ἐρμοδώρου μαθηταὶ ἐν Χίῳ τέσσαρες, καὶ ἀλαχοῦ ἕκαστος· ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι ὑπὲρ τοὺς δέκα. » Turcograec. σελ. 216. Τότε ἤκμαζον καὶ οἱ ἐν Σικελίᾳ καὶ Καλαβρίᾳ Ἕλληνας, ὧν ἐπίσημος ἱα-